

Monumentendorp Westzaan

door WILLEM TIP/deel 4
beeld: Digitale Beeldbank Westzaan

De inventarisatie van Westzaan als monumentendorp richt vooral op de erkende monumenten. De rijks- en gemeentelijke monumentenlijst is de leidraad. Verder is onder meer gebruik gemaakt van de vele onderzoeksgegevens van Nico Heermans, deels gepubliceerd in De Wessaner. Ook zijn onderzoeksgegevens gebruikt van Jan van der Male, uitgegeven als tweedelige historische wandeling door Westzaan-Zuid door de Historische Vereniging Westzaan (2017), en door de Westzaanse Digitale Beeldbank. Waar dat van belang is worden onder het hoofd 'Bezienswaardigheden' andere panden en bijzondere landschappen beschreven.

Zuideinde 120 in 1957.

Zuideinde 120, stolpboerderij en walhuisje, gemeentelijk monument

De beide panden op het adres Zuideinde 120 dateren van rond 1920. De boerderij werd gebouwd door Jaap Bes, destijds bekend als 'de Nikkele'. Voordien stond hier tot 1872 het huis waar in de 18de eeuw de toenmalig rijkste man van Westzaan woonde, Cornelis Gerbrandszn Dekker.

Bezienswaardigheden

Rechts, aan de oostkant van de weg, vlak voor de toegang naar het voetbalveld, ligt het dubbele woonhuis Zuideinde 124-126. Op dit terrein stond voorheen het pakhuis De Blaauwe Kuijper.

Hierna volgt een wit stenen pand, Zuideinde 140. De Westzaanse geschiedschrijver Evert Janszn Dekker liet in 1859 een oud huis op deze plaats slopen en in 1864 een groot nieuw huis bouwen. De zaken gingen echter na een aantal jaren slechter en in 1886 was Dekker genoodzaakt het pand te verkopen. In 1889 liet Klaas Schoen het slopen. Zijn zoon Pieter bouwde enkele jaren nadien een nieuw maar veel kleiner huis op de oude fundamenten. In 1925 werd op deze plek een lakfabriek met de naam 'Zaanlandia' gesticht door zijn schoonzoon D.J.B. Folmer. In 1949 werden huis en fabriek verbouwd en kregen ze het huidige aanzien.

Juist voorbij de oude lakfabriek leidt een pad naar

Lakfabriek Zaanlandia van Folmer.

de terreinen van Voetbalvereniging Westzaan en de Westzaanse tennisvereniging.

Aan de linkerkant, tegenover het voetbalveld, is op de voormalige bedrijfsterreinen van houthandel Rote in de 21ste eeuw een nieuwbouwwijk verschenen. Bij de straatnamen zijn bekende 20ste-eeuwse Westzaners vereeuwigd: Jaap de Boer (directeur van Lambert Melisz), Willem Jansen (kunstschilder) en Klaas Ris (kapper). Grote huizenblokken met hoofdzakelijk een egaal grijze of lichtgele houten bekleding beheersen hier het straatbeeld. Ooit stond hier een fraai pand uit 1849, ontworpen door de architect Lankelma uit Purmerend (zijn vrouw kwam uit Westzaan). Het huis is in 1904 gesloopt.

Op de plaats van het huidige appartementencomplex Zuideinde 117 en ten zuiden van de 'Bakkersloot' stond tot 1888 nog een monumentaal huis, vanaf 1788 bewoond door Dirk Ariszn Visser en voordien door zijn ouders Aris Jasperszn Visser en Antje Gerritsdr Blaauw. Na de familie Visser heeft gedurende de 19de eeuw de houthandelaarsfamilie Dekker hier gewoond. Deze had ook onder meer Zuideinde 87 in bezit.

Fietsenwinkel van Band. Links het bruggetje.

De brug in het Zuideinde die nu volgt, werd vroeger ook wel het 'bruggetje van Band' genoemd, naar de fietswinkel die links over de brug gevestigd was. Bij de terreinen van de Voetbalvereniging Westzaan en de tennisvereniging is sinds 1995 in een houten pand gevestigd het Schaatsmuseum 'Lambert Melisz'. Uitgaande van de verzameling van Gerrit Visser, die woonde in het monumentale pand Zuideinde 139-141, toont dit museum bijzonderheden zoals: koninginneschaatsen, eind 19de eeuw gemaakt door Vissering & Ruiter te Akkrum. Het Hof kocht ze voor Koningin Wilhelmina. Een ijszeil uit de jaren 1940. De handgeschilderde ledenlijst uit 1907 van de Burger IJclub Lambert Melisz. Het wollen schaatspak van Jan van Drunen.

Op de plek van het schaatsmuseum woonde in de 18de eeuw Gerrit Ariszn Visser (1719 – 1792) met zijn vrouw Barbertje Kuijper. Nadat Barbertje in 1802 overleed, is het huis in 1846 gesloopt. In 1944 wist IJclub Lambert Melisz hier (op land van P. Winter) een ijsbaan in te richten die na de oorlog (16 december 1946) officieel werd geopend.

In de 17de tot 19de eeuw stond hier molen 'De Pronker' met daarachter in de 18de eeuw molen 'De Palmboom' en daar weer achter, direct aan de Gouw de traanketel 'De Hoop op de Walvisch'. Dit was een gebouw met beneden een traankokerij en berging van baarden en vleet. Boven lagen twee zolders die werden verhuurd voor de opslag van granen en zaden. In de jaren voor de ingebruikneming van de 'De Hoop op de Walvisch' werd de walvistraan gekookt in de dichter bij de bebouwing gelegen bak- en pakhuizen 'Propatria' en 'De Zeerob'. Verder in het pakhuis bij 'De Jager' ten zuiden van molen 'Het Hert'. Het koken gebeurde elke zomer tussen midden juli en midden augustus na het binnenkomen van de walvisvaarders. Dat verspreidde dan zo'n ondraaglijke stank dat men in het begin van de 18de eeuw de gemeenschappelijke traanketel 'De Hoop op de Walvisch' bouwde. Daarmee werd 'stinkerij' kort en goed verplaatst naar de Gouw, zo ver mogelijk van de huizen af.

Zuideinde 152, houten woonhuis, rijksmonument

Het houten herenhuis Zuideinde 152 aan de rechterkant, de oostkant van de weg is een replica van het pand dat hier tot de jaren negentig stond. Dat was een vroeg 18de-eeuws pand waarin ooit houthandelaars en burgemeester Steenberg van Westzaan woonden. Vermoedelijk is het oorspronkelijke pand gebouwd door Cornelis Kuijper Blaauw, die in 1729 erachter ook een houtzaagmolen liet bouwen. Het betreft een houten huis met schilddak. In het midden van de voorgevel een ingang met bovenlicht in pilasteromlijsting. Daarboven een dakkapel met fronton en vleugelstukken. Deur met ovaal kussenpaneel uit het eerste kwart van de 19de eeuw. Er hangt een ijzeren lantaarn. Na een periode van verval is het pand in de jaren 1990 geheel opnieuw opgebouwd met behoud van historische elementen.

Zuideinde 152.